

צמאה נפשי לאלוקים

לע"נ הורי ר' אליהו בן בת שבע ז"ל

שיעורים בנושא התפילה

לאה אירן בת טאוס ז"ל

תפילת הצבור, ונאמר ה' ייחודי

תפלת הצבור

שלושה יסודות עיניי לתפלת הצבור: (א) יש בה משום קדוש השם. (ב) היא מתקבלת יותר מתפלת היחיד. (ג) יש בה משום הדרת יתרון. היסודות הראשון והשלישי קשורים גם לכמה ענינים אחרים ואינם מיוחדים דוקא לתפלה, אך היסוד השני מיוחד לתפלה. קדוש השם — כיצד:

שני חכמים: ¹ ואין עוברין לפני התיבה וכו' סחות מעשרה" ובגמ' שם: ² אמר רבי חייה א"ר יוחנן: ³ ונקדשתי בתוך בני ישראל — כל דבר שבקדושה לא יהא סחות מעשרה" וכך נקבעה ההלכה: ⁴ וכיצד היא תפלת הצבור, יחיד מתפלל בקול רם והכל שומעים, ואין עושין כן בסחות מעשרה, וכו' וכל דבר שבקדושה לא יהא אלא בתוך העדה מ"ש, שנאמר: ונקדשתי וגו' הנה כי כן, שתפלת הצבור נלמדת מאותו כתוב שבו נצטוו: ⁵ כל בית ישראל על קדוש השם הגדול, וזוהו הטעם: מפני שגם בתפלת הצבור מתקדש שם שמים בטהרה.

מתקבלת יותר — כיצד:

גדול מה שנאמר בתפלת הצבור יותר ממה שנאמר בשאר דברים שבקדושה, שכן רבי נתן אומר: ⁶ מגין שאין הקב"ה מואס בתפלתו של רבים, שנאמר: ⁷ הן ארל כבוד ולא יאסו, ונתנסח הדבר להלכה: ⁸ תפלת הצבור נשמעת תמיד, ואטילו היו בהן חוטאים ⁹ אין הקב"ה מואס בתפלתו של רבים, לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור, ולא יתפלל יחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הצבור.

(2)

תפלת הרבים עולה לפני הקב"ה, והוא מתעטר באותה תפלה, מפני שהיא עולה בגוונים רבים, והיא כלולה מכמה צדדים, ומפני שהיא כלולה מכמה גוונים הריהו נעשית עטרה ונחה על ראש הצדיק חי העולמים [הקב"ה]. ואילו תפלת היחיד אין היא כלולה ואין היא אלא בגון אחד, ולפיכך תפלת היחיד אינה מתקנת להתקבל כתפלת הרבים. תפלת הרבים הרי משובצים בה כל מיני מרגליות של רגש ובינה מאוצרו הנפשי של כל יחיד כפי שהוא. זה תורם הברקה שכלית, וזה נעץ של אש, זה אגחה עמוקה, וזה בטוח של. זה דאגה, וזה שמחה בהירה, זה צער יחיד, וזה צער הרבים, זה צער על ישראל בגלותם, וזה המיה על שכינתא בגלותא, זה אהבת תורה, וזה אהבת האומה וארצה, זה טענה ותביעה, וזה דבקות תמימה, זה השגה ממריאה, וזה אמונה שפוטה, זה צמאון לאלקים, וזה כליון נפש לאהבתו, זה צטיה לגאולה, וזה כמיהה לגילוי דעת ח' בעולם כולו, וכל הערכים היקרים הללו משתפכים אל תפלת הצבור, אל התפלה המייצגת את הצבור בכללו, ולכן תפלת הצבור במובן זה היא באמת עטרה, כמו כל עטרה שהיא עשויה מחומר יקר ומשובצים בה כל מיני אבנים טובות מסוגים וגוונים וגדלים שונים, אבל תפלת היחיד אינה יכולה להיות עטרה, שהרי אין עטרה נעשית ממרגלית בודדת, או מצבע אחד, אלא מכליל גוונים ושלל צבעים ותשובות הרמוניות של מיני זמר ויופי.

משה רבנו ז"ל אומר כי צמאה נפשי לאלוקים
124 118

זוהר: [פסוק אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתה] (תהלים 63) סאי בנת, הקטיב כיבעי ליה וכו', פנה אל תפלת הערער [צלוחת דיהוד]. כהפך ואמתי בה כבה רעיותא אתעבוד, וסאן הווא בר גש דגלי צלוחת דא, וסאן אינון עובדי, בנין כר ליבעי לכ"ג דגלי צלוחת בצבורא, בנין דלא בזה את תפלתם [צלוחת דמגואר], אפי"ג דלא מולתו כבוונה ורעורא דלכא.

תלמי אמונתא

כלומר: תפלת הצבור היא תפלה כללית אחת שכל הצבור משותף בה. שכל אחד תורם לה את חלקו ומשלים בחלקו את חלקו של השני, ורק ע"י הצטרפות כל החלקים של כל היחידים יוצאת אותה תפלת הצבור שהיא "תפלה זכה שלמה כבוונה זכה", והיא הגורמת ש"תחול הברכה על הכל", ויכלל באותה ברכה גם "מי שאינו ראוי לה מן היחידים", כי גם אותם יחידים ש"אינם ראויים", גם ה"חוטאים" באותו צבור של מתפללים, גם הם חודמים מחלקם לתפלת הצבור הכללית, גם הם משלימים בהשתתפותם את חלק האחרים. נפש החוטא חבאה גם היא לשמוך שיהא לפני אביה שבשמים שהיא מרוחקת משולחנה, הרי יש בה אולי לפעמים מה שאין באחרים: לב קרוע ומורתה, רגשות נוחם, יסורי לבטים, צעקת פנימית מן המיצר, — וכל זה מצטרף יפה אל החלקים של האחרים ומעשיר אותם ומשלים אותם. אמנם תפלת החוטא כשלעצמה קטועה ורצוצה הוא, אבל אותו משחו יקר ונוצץ שיש בו בתפלתו יש בו כדי להיות תוספת נאה לתפלת הצבור שאותה חוטא הוא אחד מחבריו. עוד אבך חו בעטרה, עוד גון נחוץ וקו הכרחי, עוד משיכת מכלול המשלימה את תפלת החוטא, ולכן, יש שרק בהצטרף גם תפלת החוטא אל התפלות של האחרים נעשית או תפלת הצבור למה שהיא צריכה להיות: תפלה אחת שלמה. עטרה כלולה מכל הגוונים. כתר כלול בהדרו אשר יתן צבור מ"ש, ישראל למלכו של עולם.

תפלת הצבור נשמעת תמיד, שכן תפלת הצבור היא בעצם תפלה קבוצית של הצבור כולה, ולפי שכל יחיד משקיע בה את המיטב הנפשי שלו, הרי שתפלת הצבור מייצגת תפלה אחת זכה ושלמה.

כי אין תפלה נעשית כי אם בהיחוד תפלות צבור, או תפלה בצבור, או תפלת יחיד השקול כנגד כל הצבור, — ואין אין לנו יחידים כאלה בדרך.

(יח) אמר הכוונה:

ולמה לנו כל זה? האין טוב לו לאדם כי יתבודד בתפלתו למען תהיה נפשו זכה יותר ומחשבתו פנייה יותר?

(יט) אמר החבר:

לא כן! תפלת הצבור יתרון בה מפני היתוות. ראשית, הצבור אינו מתפלל על מה שיש בו משום רעה ליחידים, והיחיד יתכן כי יתפלל על מה שיש בו משום רעה ליחידים אחרים, כמו שתתכן כי אחרים מן היחידים יהם יתפללו על מה שיש בו משום רעה ליחיד זה, — אולם אחד התנאים בהם תתקשר התפלה להתקבל הוא שתהיה זאת תפלה על מה שמביא תועלת לעולם ולא על מה שגורם לו נזק בכל דרך שהוא. שנית, לעתים רחוקות מאד תשלים תפלת היחיד בלא פנים, הבא בשוגג או במיזיד, ולכן נקבע אצלנו כי יתפלל היחיד תפלה בצבור, ואף יתפלל עד כמה שהתקבר בידו, בצבור שאינו פחות מעשרה, — למען ישלם על ידי אחרים מצבור זה מה שהחסר על ידי האחרים, בשוגג או במיזיד, וכך תצא מבין כלם תפלה שלמה בכונה זכה, ותחול הברכה על הכל, והיה לכל אחד מן היחידים חלק בה.

כי תפלת הענין האלוהי דומה לתפלת המסר המרונה ארץ מן הארצות, שעה שישקיה ופאים לו, ותתכן כי תכלול ארץ זו גם יחידים אחרים אשר אינם ופאים לו, ותהיה גם להם הצלחה ברכות הרב, וילתפן, לש אשר יפלא הנשם מאחת הארצות, בהיות רב ישקיה בלתי ופאים לו, ותתכן כי ימצאו בה יחידים הנפאים לו, ואינו נמנע מהם כי אם מתמת והרב. אלה הם משפטי האלוהי ית' בעולם הזה, אולם גם ליחידים יהם שמוך אמו גמול — בעולם הבא; ותתכן כי עוד בעולם הזה יתן להם תמורה טובה ויגמל להם חסד מה שציינום לטובה בין שכניהם; אף יעשיתם הם האנשים אשר יצלו מן הענש הבא על צבור שלם.

11 הש' משנה תורה להרמב"ם, ספר אהבה, הלכות תפלה, פרק ח', הלכה א'.

כ"ט י"ב, ת"ת, י"ב

והמתפלל אך ורק בעד דומה לאדם שבשעת סגנה למדינה יתפק
 בתפק ביתו והוא רוצה להשתתף עם אנשי המדינה בתפק
 חמותיהם. אדם קנה הוצאתו מרבה וסגנתו מתקדמת, ואלו האיש
 השתתף עם הצבא הוצאתו מועטת ובקטנתו מרבה. - כי את אשר לא
 הקפיק הצטרף לעשות בא הצטרף ופשיטו: - וכך מעמד המדינה על
 השלמות הגדולה ביותר העקשורת לה. וכל אנשיה יהיו נהנים מברכותיה
 על ידי הוצאה מעטת. והכל לפי החק ומחוקף הטקמה. - כך קודא
 אפ' לסוף את ההוצאה לפי החק: השתתפות החלק בכלי. ומשעה שהחיד
 מתעלם מהיותו חלק בכל, זאת אומרת, מחובתו לעבד למען מקון
 הצבא שהוא חלק ממנו. ומתללים לחסוף תועלתו לו לעצמו. חוטא הוא
 לקבל וביותר לגפשו. כי החיד בקרב הצבא הוא כאבר חיד בכללות
 הגוף: שכן אלו היתה הנרוע מוצעת את דמה בשעה שיש צורך בהקנתו,
 הנה הפך קלה והנרוע קלה עמו. אכן ראוי לו לחיד לקבל את
 מר המון למען העלת הקלל. אך לפחות צריך החיד לחשב על חלקו
 בקלל. - למען ימן תמיד חלקו ולא יתעלם ממנו

כוכבי, י, ע

פרשת העבור

ענין זה דומה לתפילה קצרה הנאמרת בשעת סגנה. בגמרא נמצאת שתי
 נוסחאות: נוסחה אחת שנקבעה להלכה, ונוסחה נוספת המזכרת במשנה:
 "ההולך בכקום סגנה מתפלל תפלה קצרה ואומר: הושע ר' את עמך את שארית
 ישראל, בכל פרשת העבור, יהיו צרכיהם לפניך. ברוך אתה ר' שומע תפלה".
 יש כאן התרוממות איריאליסטית להצלת כל כלל-ישראל: "את עמך את שארית
 ישראל". אבל המילים "בכל פרשת העבור" אינן כליכך ברוכות, וגם חז"ל
 התלכטו בהבנתן: "מאי פרשת העבור? - אפילו בשעה שהם עוברים על דברי
 תורה, יהיו כל צרכיהם לפניך". לאורה זו בקשה תצופה: אפילו יהודים
 שפורשים מרכיז תורה לרבר עבירה, ולמשל, יש להם חשק לאכול חזיר, תספק
 צרכיהם! ברנע שיהודי נמצא בסגנה וצועק להצלה, הוא מתפלל שר' יהיה
 "מסייע לרבר עבירה"?! אלא צריך להבין שאדם הנמצא בסגנה צריך להזכיר
 את זכויותיו - מצוות ומעשים טובים. אבל לפעמים הצרה כליכך גדולה
 שזכויות אלה אינן מספיקות. או הוא נסמך על זכות סכים וסבות, הוא מתפלל
 שזכות אבות תגן עליו. אבל לפעמים גם זה אינו מספיק. בגמרא שכתב מסופר על
 דור שבו המשברים הרחוקים הגיעו עד כריכך שתמה זכות אבות, אין יותר
 הגנה מצד זכות אבות. אז הוא נשען על הזכות הנצחית של כלל-ישראל, על
 "ברית אבות" שלא תמה. הברית שבין ר' לכלל-ישראל: "שמנו קראת
 בשמך". כבירת הזאת ובשייכות הזאת לא יעלה על הדעת שיקרה מצב של
 רפיון. היא עובדה מציאותית שלא תוכל להתבטל, קשר טבעי שלא יוכל להנתק
 אפילו בשעה "שפורשים לרבר עבירה". על זה נשען היהודי בתפילתו בשעה
 סגנה, ויהיו אשר יהיו מדרגתו ומעבו הרחוקים. זאת מציאות קוסמולוגית
 טבעית שאין לה ביטול, כפיית הר כבינה.

מחזור הכיבוי - גיואם חר 173

ובעלת תפלת הצבור משלסה גיעמים. הראשונה
 מלד עניני הקדושה שאינם נחמדים
 בפחות מעשרה. ולזה אפשר שכיון דוד באמרו
 (תהלים ל"ה) אשר יהודו נמתיק סוד בנית אלפים
 5 כהנך ברנש, הכוונה כי הדברים של קדושה
 שאינם נחמדים בפחות מעשרה הוא לסבת מנת
 סוד נעלם שיש בהם בקדושה ה', שעל זה חין
 ראוי להזכיר רמז הקדושה כי אם נזכור ולא
 ביחוד. ולזה אמר מה שאני משתדל ללכה לבית
 10 אלפים ברנש, כלומר בקבון בני אדם הוא לסבת
 שנמתיק סוד הקדושה יחידו כי בפחות מעשרה
 לא יוכל להשיג רמז מתק הענינים הסס:
 המעם ה' נכ בתפלה שאין בה דבר של קדושה
 הגריה רבים, עס כל זכר יש בה מעלה
 15 צהימה נחמדה צרכים או בשעה שרבים מתפללים
 כונו שזכרתי (חזרת כהנים פ' בחקיות) מעלי
 שאינו דומה מועטים העושים את המזה למרובים
 העושים את המזה, כי היא מהעלית יותר הרבה
 המעם השלישי כי תפלת היחיד צהימה בלתי
 20 סגונה או בלתי נחמדה כזוונה חונה
 מקובלת כלל, ובשחמרה צרכים לפעמים מתקבל
 צרכות תפלת הרבים, כי חשילו לחובס היחיד
 נגדר חמר הרוב, ואפילו הוא לדיק לפעמים חין
 תפלתו נשמעת לסבת הרבים שאינם הגונים.

גיואם חר 173, פין יד

במלים אחרות: המספר עשרה הוא המספר היסודי הגדול
 ביותר, ולכן רק הימנו והלאה מתחילה המסגרת של עדה. כלומר:
 של כלה. תחת אשר לפני כן היה כאן רק ענין של יחידים. ורק
 מסגרת של כלל היא כלי למלכות, וכל כלל שמאחד אותו ענין של
 5 תפלה וקדושה בהפנית הלב לשמים, עליו ניתן לומר: "שכינה
 עמהם". הוא באמת כלי למלכות שמים, ולכן אדם שמתפלל עם הצבור
 הריהו כנוכס למקדש מלך ועיר מלכותו.

ידיעה זו חשובה היא מאד בשביל הרגשת המתפלל. למען יעלה
 וירום בעיניו ערכה של תפלת הצבור. כי כל יחיד ידע ששהשלימו את
 10 מנין העשרה הוא יוצר עדה לאלקים. הוא עושה כלי להשראת השכינה.
 פלטיון למלכו של עולם. וכשם שעשרת המרגלים נתבעו לא רק
 על עצם החטא של הוצאת דבה על ארץ הקודש, אלא גם - ובהדגשה
 יתירה - על עשותם עדה רעה, כך שכרם של עשרה מישראל
 המתכנסים לרבר שבקדושה הוא לא רק על עצם מעשה הטוב שהם
 עושים, אלא גם על עשותם עדה טובה. עדה להשראת השכינה.
 "עדת אלה".

מנה וסן - ע

גודר פרצות ישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת מעלינו וכו'. לגדור
 פרצת השלימות, הנחסרת מתוך תבורת הרע, אפשר במדת הדין, ע"י מוסר של
 עונשים, ואפשר ע"י רחמים רבים של טיוע גדול להיטיב את הלב ולטהר את
 הגפשו. על כן יבקש הגנוע שבבט אלוה, שלא יוסיף עוד לדאבה, ופרצותיו יגדור
 5 השי"ת ברחמים. לטהר לבבנו אליו לעבדו באהבה, מהכרה אמיתית אל הטוב
 והשלימות. אמנם כל אדם הוא מעורב עם הכלל, ובהיות אצלו איוה חסרון בעיניו
 או במצבו, התמרי או הרחוני, לבד מה שהוא נוגע לו לעצמו מוכרח להסתעף
 מזה ג"כ חסרון כללי. וכן שלמות האדם היא, שגם בעת צר לו לא ישכח את
 חיי הכלל ויצטער ג"כ על החסרון הכללי המגיע מחסרונו הפרטי, וישפך שיה
 10 ג"כ לתקון הכללי ע"י תקונו הפרטי, ויהי' זה יקר וחשוב בעיניו כתקנת עצמו.
 כי באמת כל אדם ביחשו אל הכלל הוא יותר חזק המציאות מאשר ביחשו רק
 לענינו הפרטי לבדו. על כן כבקשו על גדירת פרצותיו ישתף נפשו בהדי ציבורא
 לזכור גדירת פרצות כלל עם ר', בית ישראל כולו, ואו בהמשכו עם הצבור
 בכל פנותיו בקדושת הכלל להנהגה מעולה, של מצב מוסרי נעלה, שלא יהי'
 צריך עמה שפטים, שנכחו רק ללצים ולכסילים, המתהלכים לרוח האתום הנפרדת. -
 וככה הרבים הגדול מאד ראוי הוא ביותר לרחמים.

מנה וסן חר 173

ואר"י נ' דברים מאריכו ימו ושנותיו זה אדם,
 ואלו הן המאריך בתפלתו, והמאריך כשולחנו והמאריך
 כביה"ב. האדם צריך חמיד שירשק לעצמו המדה הנכונה שאף
 שיכיון דעתו לאיוה ענין נשגב מאד לפי כשרונו ושלימות נפשו
 5 בחזרת חכמה ויראת ד', מ"מ ישתדל ששום שאיפה לא תזיק
 לשאיפתו אחרות שהם לפי ההשקפה הראשונה [נראות]
 כמתנגדות לה. כ"א צריך שיהי' פונה לכל צודי השלימות.
 והמטרה היותר גדולה לא חקטין אצלו את הערך של מטרה
 היותר נמוכה אם אך נצרכת היא עכ"פ לכלל עיני האדם. והנה
 10 ראש לכל צרכי האדם המה עיני הרותניות מעלתו ויחשו אל
 קרבת אלהים, שהיא תכלית כל החמודות. אבל עם התאמצו
 להיות קונה דבקות אלה' ומעמד רוחני נשגב שכאה ע"י
 האריכות בחפילה כראוי לה, לא יקטנו בעיניו צרכי האדם
 הגשמיים לענין הטובה הכללית של הנדיבות שצריכה להיות
 15 ונבטת בחתום צרכים הגשמיים של כל עני ונקלה, שאף בהיותו
 מהלך במעוף שכלו למעלות רמות אלהיות, ידע שישנם אנשים
 רבים עסופי רעב וסובלים עוני ומחסור

חן וסן - גיואם חר 173, פין יד